

valkhof nieuws

twadertde jaargang nr. 2
1978-1990

VOORWOORD

Voor u ligt alweer de vierde uitgave van Valkhofnieuws van dit jaar. Daarmee is de 12e jaargang van onze periodiek compleet. Haast onvoorstelbaar, dat inmiddels twaalf jaargangen van dit verenigingsblad op de plank staan! Bovendien is het mogelijk om binnenkort alle Valkhofnieuws-uitgaven in hetzelfde formaat (DIN A5) in uw bezit te hebben. Zoals u elders in dit nummer kunt lezen, zijn de beloofde heruitgaven van de eerste drie jaargangen gereed om naar de drukker gebracht te worden. We zijn erg benieuwd naar uw reacties.

In dit nummer vindt u ook een geheel nieuwe kijk op de ontstaansgeschiedenis van de Nicolaaskapel op het Valkhof, een reisverslag naar de overblijfselen van een imposante burcht in het duitse stadje Bad Wimpfen, een artikel over het bezoek van Anna van Oostenrijk aan de stad Nijmegen in het jaar 1572, een vertelling over de gouden engel op het Valkhof en een blik op het ledenbestand gedurende de afgelopen jaren.

Hopelijk ervaart u weer veel leesgenot met de inhoud van dit Valkhofnieuws.

Wij wensen u tenslotte prettige kerstdagen en een voorspoedig 1991 toe.

De redactie

=====

J.M.T.Nooy:

DE KAPEL OP HET VALKHOF

=====

I. HET MISVERSTAND

Dat de Romeinen in onze streken en op het huidige Valkhof vertoefd hebben, is bekend en ook aange-
toond. Dat keizer Julius Caesar zelf de stichter van
Nijmegen zou zijn geweest, is een misverstand. Dat
misverstand is ontstaan omdat men ooit een steen
vond met de namen van ene Gaius Julius Pudens, een
overigens onbekende persoon in de historie. De eer-
ste namen van keizer Julius waren echter ook Gaius
Julius. Vandaar dit op zich aantrekkelijk misver-
stand. Eeuwenlang dacht men daardoor dat de kapel-
len op het valkhof van Romeinse oorsprong waren. Ten
tijde van de afbraak van de burcht, in 1796, de tijd
van het Classicisme waarin alles wat iets uitstaande
had met de klassieke oudheid nog hoog bewonderd
werd, betekende de vermeende Romeinse oorsprong
daarmee de redding uit de sloop!

II. BOUW-PERIODE

Rond 777 bouwde Karel de Grote hier zijn palts. Een
paleis voor en van de keizer, geen verdedigingsfort.
Keizers hadden toentertijd geen vaste woon- of ver-
blijfplaats! Omdat er geen centrale plaats voor het
gezag was, moest er veel gereisd worden om telken-
male "het gezag" te bevestigen door er "te zijn".
Ondanks een verwoesting door de Noormannen rond
880-881, is het zeer aannemelijk dat rond het jaar
1000 de palts van Karel de Grote zeer zeker nog aan-

wezig was. De St.Nicolaaskapel bestond toen nog niet.
Een voorgangster heeft ze ook niet gehad. Het navol-
gende kan dat aantonen.

In 1047 werd de palts van Nijmegen in brand gestoken.
Omdat er in de kapel nooit sporen zijn gevonden die
er op wijzen dat het bouwwerk een prooi van vlammen
is geweest, roept elke datering van vóór 1047 de no-
dige twijfels op. Eerder zijn er aanwijzingen dat de
kapel gebouwd kan zijn rond het jaar 1050.

III. BOUW-OPDRACHT

Na het Karolingische en het eerste Frankische huis
kwam het Saksische huis aan het bewind in het door
keizer Karel de Grote gestichte rijk. Hendrik I was de
eerste vorst uit het Saksische huis. Hij is alleen
Rooms-koning geweest, geen keizer. Tot dit huis be-
hoorden eveneens zijn opvolgers, de keizers Otto I,
II, III en Hendrik II "de heilige".

Opvolgend heerser werd Koenraad II (990-1039), een
telg uit het Salische huis. Terwijl Koenraad II op
rondreis was, stierf hij vrij plotseling in Utrecht in
het jaar 1039. In Utrecht zetelde toen bisschop
Bernold, die "rijksbisschop" was: hij vertegenwoor-
digde naast het kerkelijke gezag vooral het keizer-
lijke gezag. De bisschop was tevens "leenman". Keizer
Koenraad was goed bevriend met bisschop Bernold.
Conform de gewoonte werd het lichaam van Koenraad
overgebracht naar de dynastieke kerk van de Saliërs:
de Dom in Spiers. Zijn hart bleef in Utrecht, in de
Domkerk.

De zoon en tevens opvolger van Koenraad, de latere
keizer Hendrik III, gaf aan bisschop Bernold opdracht
om rond het hart van vader Koenraad een kruis van
kerken te stichten. De eerste kerk was de Pieters-
kerk, waarvan de bouw aanving in het jaar 1048.

Terwijl het keizerlijk gezag in het Utrechtse nadrukkelijk present was in de persoon van Rijks-bisschop Bernold, moest het gezag elders nogal eens bevochten en telkens weer bevestigd worden.

Nog in 1047 werd tijdens een binnenlandse oorlog, als gevolg van een gezagscrisis tussen keizer Hendrik III en enkele leenmannen van het Lotharingse (Midden)Rijk, waaronder Godfried van Lotharingen en Boudewijn van Vlaanderen, de palts te Nijmegen verwoest en daarmee het symbool van het keizerlijke gezag. Om het gezag van de keizer wederom in ere te bevestigen werd spoedig de palts weer hersteld en werd er dit keer een sterk symbolische waarde aan toegevoegd: de St.Nicolaaskapel. Een bouwwerk dat gelijkenis vertoonde met de kerk van de keizerlijke palts te Aken, het centrum van het keizerlijke gezag.

IV. BOUW-HEER

De bouwplaat van bisschop Bernold was in 1048 begonnen met de bouw van de Pieterskerk te Utrecht, in opdracht van Hendrik III als eerbetoon aan zijn vader Koenraad II. De Pieterskerk was de eerste van de vier kerken die als een kruis rond de Dom gebouwd werden. Beide keizers waren zeer goed bevriend met Bernold. De bisschop was tevens leenheer van de keizer en de keizer wilde snel een gezagsymbool in het Nijmeegse. Nijmegen behoorde weliswaar bij het biskdom Keulen, maar de aanwezigheid van een ervaren bouwplaat dichterbij in Utrecht, maar vooral de goede verstandhouding tussen bisschop Bernold en de keizer maken het aannemelijk dat bisschop Bernold gaarne zijn keizer terwille wilde zijn. Anderzijds: Hendrik III maakte gewoon gebruik van de dichtst bijzijnde bouwplaat. Derhalve zond de bisschop zijn bouwplaat naar Nijmegen om aldaar het keizerlijke monument op te richten, als symbool van het gezag. Omdat de bouw van de Pieterskerk in 1048 aanving, zal

de bouw van het gezagsymbool van de keizer nabij de herstellde palts te Nijmegen ongeveer in het jaar 1050 ter hand genomen zijn. Daarmee is tevens te verklaren waarom essentiële onderdelen van de huidige St.Nicolaaskapel op het Valkhof zoveel gelijkenis vertonen met soortgelijke onderdelen van de (gerestaureerde) Pieterskerk in Utrecht.

V. BOUW-STIJL

De hoofdvorm van de kapel heeft een sterk symbolische geladenheid. Het is de uiting van het feit dat het keizerlijk gezag legitiem was, het was zichtbaar en tastbaar. De vorm van de kapel in Nijmegen verwijst daarom naar de kapel, thans de Dom, te Aken. Deze Akense kapel heeft bovendien de bijzondere betekenis omdat Keizer Karel de Grote hier begraven ligt, op wie het Westers keizerschap teruggaat.

De kenmerkende vorm, 8-hoekige kern en 16-hoekige buitenzijde, kwam vaak voor bij kerken met een bijzondere bestemming, zoals doop-, graf- en paltskerken. Waarom de achthoekige vorm?

Acht is een heilig getal; de acht symboliseert het volmaakte.

Zeven is het getal van de voltooiing der Schepping. Normaal volgt na de 7e dag (de Sabbat) de 1e dag van de nieuwe week. Doch op het einde der tijden zal na de 7e dag geen 1e dag volgen, maar de 8e dag: de dag die nooit eindigen zal: de eeuwigheid. De 8-hoekige vorm verwijst daarom ook naar Jeruzalem, de "eeuwige stad".

Hetzelfde wordt gezien in de abdijkerk te Essen. De Westbouw aldaar is identiek aan een segment van de Akense paltskerk. Waarom? De abdis van Essen was van keizerlijke bloede. Door de bouwvorm van haar abdijkerk bevestigde zij haar verwantschap met de keizer en dus haar gezag!

VI. BOUW-MATERIAAL

Goed bouw materiaal was schaars, dus werd er gebouwd met dat wat voorhanden was. In Nijmegen gebruikte men tufsteenfragmenten en natuursteen welke eerder in gebruik waren voor Romeinse bouwwerken of welke gevonden konden worden in de omgeving: de laat-Romeinse nederzetting aan de voet van de Valkhofheuvel, de legerplaats op de Hunerberg evenals de Romeinse nederzetting meer westwaarts (het huidige Waterkwartier).

Het betekende echter wel dat een en ander er onregelmatig uitzag. Geen nood! Van de Romeinen was al geleerd om snel en degelijk te bouwen en naderhand het geheel af te dekken met een pleisterlaag waarop kleuren werden aangebracht. Kleursporen hebben aangetoond dat aan de buitenzijde ondermeer rood is gebruikt.

Gebouwd werd er met tufsteen en andere natuursteen. Alles wat er nu aan baksteen aanwezig is, zijn afkomstig van reparaties en restauraties in de middeleeuwen en later; met name dus de buitenwand van de galerij aan de zuidzijde. Of en zo ja hoe er eventueel een verbinding is geweest tussen deze kapel en de karolingische palts is daardoor niet te achterhalen.

De verbinding van de kapel met de burcht van Frederik I Barbarossa, waarschijnlijk een grootscheepse verbouwing van de Karolingische palts, is duidelijk een gekunstelde: niet meer dan een overdekte luchtbrug.

VII. PATROCINIUM

In het groot-Romeinse rijk leefden in de 4e eeuw twee bisschoppen, welke beiden een legendarische faam hebben verkregen. In het Oostrijk was Nicolaas bisschop van Myra, in het Westrijk was Martinus bis-

schop van Tours. St.Maarten heeft in West-Europa een oudere traditie dan St.Nicolaas. Het is daarom niet onmogelijk dat de Maartenskapel van de Barbarossa-burcht een voorganger heeft gehad in de Karolingische palts. Weve heeft naar zijn zeggen nabij de Barbarossa-ruïne een "merovingische" muur gevonden, zonder daar enige gevolgtrekking bij te maken. De nieuwe kapel naast de karolingische palts wordt echter toegewijd aan St.Nicolaas. Hoe komt de verering voor deze Oosterse heilige in deze streken terecht?

Meerdere verklaringen lijken mogelijk.

1.

Indien er reeds een St.Maartenskapel aanwezig was in de palts, vanwege de reeds langere traditie rond die heilige, dan ligt een toewijding aan die andere heilige voor de hand. Hoewel St.Maarten als "huisheilige" in het Frankische West-Europa reeds alom bekend was, steeg van lieverlede ook de faam van St.Nicolaas die als beschermer en "huisheilige" gold van de Byzantijnse keizers. Rome kende in het jaar 1000 reeds een St.Nicolaaskapel. Ook in het Frankische Rijk zijn in die tijd al sporen aanwijsbaar van een St.Nicolaas verering.

2.

De echtgenote van keizer Otto II, de Byzantijnse prinses en latere keizerin Theofano, als regentes over de nog te kleine Otto III, zal de reeds in het Oost-Romeinse rijk bestaande verering van St.Nicolaas gestimuleerd hebben. Waarschijnlijk droeg zij in haar reisbagage een icoon van St.Nicolaas mee. Mogelijk was er toen ook een Nicolaas-altaar in de palts. De St.Nicolaas-kapel echter was toen nog niet gebouwd!

VIII. SAMENVATTING

De aan Sint Nicolaas toegewijde kapel op het Nijmeegse Valkhof is noch Romeins, noch Karolingisch, noch Byzantijns!

De kapel werd waarschijnlijk gebouwd rond het jaar 1050 in opdracht van keizer Hendrik III en door een bouwploeg van leenheer-bisschop Bernold van Utrecht met als primaire functie de symboliek uitstralen van het keizerlijke gezag.

De acht-hoekige vorm is symbolisch voor het begrip "eeuwigheid".

De eerder alhier verblijvende Byzantijnse prinses en keizerin Theofano heeft wellicht bijgedragen aan de verering van St.Nicolaas. De nu bestaande St.Nicolaas-kapel is echter vele jaren na haar dood gebouwd. Opdrachtgever was de Salische keizer Hendrik III, rond het jaar 1050, circa 100 jaar voor Frederik Barbarossa de Karolingische palts omvormde.

Dit artikel is tot stand gekomen met adviezen van de heer H.G.M. de Heiden, medewerker op het Gemeentearchief te Nijmegen. Als voorzitter van de Valkhofvereniging ben ik hem daar zeer erkentelijk voor. (J.Nooy)

DE HERUITGAVEN VAN DE VALKHOFNIEUWS- JAARGANGEN 1979, 1980 en 1981

G.Hermans

Steeds weer werd de vraag naar de eerste uitgaven van Valkhofnieuws gehoord. De redenen hiervoor waren verschillend: sommige mensen verzamelen simpelweg alle informatie welke ooit over het Valkhof is verschenen, terwijl anderen graag hun serie uitgaven van Valkhofnieuws willen completeren. Tijdens een jaarvergadering is toegezegd dat de eerste drie jaargangen, welke destijds in het A4-formaat zijn verschenen, gebundeld zullen worden heruitgegeven.

Inmiddels ligt alles gereed voor herdruk. Het zijn twee nogal omvangrijke Valkhofnieuws-uitgaven geworden van ieder 64 pagina's. Met opzet is het A5-formaat aangehouden, zodat deze boekwerkjes qua afmetingen overeenkomen met de huidige uitgaven van Valkhofnieuws. De layout en het lettertype zijn dezelfde als van de recentste jaargangen. De omslagkleur (zandkleurig) is zodanig gekozen, dat ze past in de jaargang-kleurcode en probleemloos vóór de uitgaven van 1982 kunnen worden geplaatst.

Achterin is een inhoudsopgave opgenomen waaruit tevens valt op te maken hoe de artikelen over de originele exemplaren waren verdeeld.

Behoudens enkele kleine correcties qua zinsbouw en typfouten, zijn de teksten letterlijk overgenomen uit de originelen. De tekeningen zijn echter speciaal voor deze uitgaven opnieuw gemaakt door onze vaste tekenaar J.Hendriks. Ook zijn niet eerder gepubliceerde tekeningen opgenomen.

Om verwarring te voorkomen zijn de namen en telefoonnummers van mensen met bepaalde taken weggelaten. De reden daarvan is, dat een aantal van deze

taken inmiddels door anderen wordt verricht en/of het feit dat telefoonnummers zijn gewijzigd.

In het eerste boekje is de (nagenoeg) onverkorte inhoud van Valkhofnieuws uit de jaargang 1979 opgenomen. In het tweede boekje is de inhoud van de Valkhofnieuws-jaargangen 1980 en 1981 weergegeven.

De leden van het eerste uur zijn uiteraard bekend met de inhoud van deze jaargangen. Om ook de mensen die op een later tijdstip tot de Valkhofvereniging zijn toegetreden een indruk te geven van wat in de beginjaren geboden werd, volgt hieronder een greep uit de inhoud van de beide boekjes.

Jaargang nr.1 (1979) had als inhoud:

- Voorwoord bij de eerste uitgave van ons verenigingsblad.
- Verslag van de praat-avond (= oprichtingsavond) op 20 november 1978.
- De voorjaarsvergadering van 7 februari 1979.
- Situatieschets van de burchtcontouren met de parkaanleg.
- Het werk van de commissies.
- De eerste tentoonstelling op het Valkhof.
- Het Valkhof in de 18e eeuw.
- Resultaten van de enquête, gehouden tijdens de expositie op het Valkhof en in de kapel.
- Van ringwal tot donjon.
- Poortwachters.
- Valkhof-wetenswaardigheden.
- Over de herbouw van kastelen.
- Aan de voet van het Valkhof (over de Stratemakerstoren).
- Ingekomen brief van de gemeente Nijmegen.
- Tufsteen: een belangrijk bouw materiaal van de Valkhofburcht.
- Gesprek met een steenhouwer.
- Putten en gangen op het Valkhof.
- Gemeentepolitiek.

In het tweede boekje, met de jaargangen 1980 en 1981, zijn onder meer de volgende artikelen opgenomen:

- De Jaarvergadering van 1980 en het werkplan voor de komende jaren.
- Een uitgebreide Valkhof-bibliografie.
- De Oranjes en het Valkhof.
- Van de redactie.
- De St.Nicolaaskapel geopend.
- De bezoekers van het Valkhof in de zomer 1980.
- Een verslag van de Otto III herdenking in Duitsland.
- Een 17e eeuwse inventaris van meubelstukken uit de stadhoudelijke vertrekken van het Valkhof te Nijmegen.
- Het jaarverslag 1980 en de exploitatierekening.
- Een ridder van de 'Furstendomsburgt'.
- Toespraak van zijne keizerlijke hoogheid Carolus Magnus op 9 mei 1981 (t.g.v. de opening van het seizoen 1981).
- Herinneringen aan het succesvolle tentoonstellingsseizoen: zomer 1981.
- Wie was de heilige Nicolaas?
- Karolingers op het Valkhof.
- Beknopte stamboom der Karolingers.
- De kapel op het Valkhof staat er nog!
- De technische toestand van de ruïnes.
- Mankementenlijst van de St.Nicolaaskapel, St. Maartenskapel en de noordelijke keermuur.
- Informatiepanelen.
- Commissiewerkzaamheden.
- Buitenlandse reacties op de Valkhof-activiteiten.
- Johan in de Betouw en de sloop van de burcht te Nijmegen.
- Boekbesprekingen (in 3 delen).

Beide boekjes zijn vanzelfsprekend voorzien van de nodige tekeningen en plattegronden.

De prijs van deze uitgaven is uiteraard afhankelijk van de omvang van de oplage. Hoe groter de oplage, hoe lager de stuksprijs. Om een idee te krijgen van de aantallen die we moeten laten drukken, willen we middels een intekenlijst trachten in te schatten welke aantallen verantwoord zijn. De prijs per boekje zal maximaal 5 à 6 gulden bedragen, maar bij voldoende voor-intekeningen kan dit bedrag beduidend lager uitvallen (mogelijk zelfs minder dan vier gulden).

Wellicht ten overvloede zij vermeld, dat het hier gaat om een EENMALIGE OPLAGE. Gezien de aantallen is het voor ons onmogelijk de boekjes op een later tijdstip bij te laten drukken als gevolg van de hoge kosten.

Bij een te gering aantal inschrijvingen moeten we helaas afzien van deze eenmalige herdruk; de kosten zouden immers ontoelaatbaar hoog worden. Hopelijk komen er voldoende reacties, zodat we weer een groot aantal mensen kunnen verblijden met deze eerste jaargangen (en is mijn typewerk van meer dan 110 pagina's tekst dan niet voor niets geweest!!).

Diegenen die intekenen op één of beide boekjes kunnen ervan verzekerd zijn, deze exemplaren direct na hun verschijnen thuisgestuurd te krijgen. Maak a.u.b. nog geen geld over; u ontvangt te zijner tijd van ons een acceptgirokaart met de juiste vermeldingen.

Gelieve uw wensen kenbaar te maken door een briefkaart (geen brieven a.u.b.) te sturen aan:

Redactie Valkhofnieuws
Postbus 1390
6501 BJ Nijmegen

Vanzelfsprekend mogen ook niet-leden reageren!!

De sluiting van de inschrijftermijn is bepaald op

31 januari 1991

zodat in Valkhofnieuws 1991 nummer 1 reeds kan worden meegedeeld wat de uiteindelijke prijs, alsmede de vermoedelijke verschijningsdatum zullen zijn.

Met deze heruitgaven heeft u in handzaam formaat een overzicht van de uitgangspunten en werkplannen van onze vereniging in de eerste jaren. Maar ook van de activiteiten als de openstelling van de Nicolaaskapel, rondleidingen, exposities en de informatiepanelen in het park.

De uitgebreide bibliografie, met maar liefst 65 titels van boeken over het Valkhof, stelt de lezer in staat zich verdiepen in de vele boeiende aspecten van deze burcht of de tijd waarin dit bouwwerk een belangrijke rol speelde.

En dan natuurlijk de interessante artikelen over burchttypen, het Valkhof vlak voor de sloop, de herbouw van burchten, de bouwmaterialen, de waterputten en het gangenstelsel in de Valkhofheuvel, de Stratemakerstoren (momenteel een zeer actueel onderwerp), de bewoners van de burcht, een kijkje IN de burcht in de 17e eeuw, de technische staat waarin de gebouwen en bouwwerken op het Valkhof verkeerden toen onze vereniging de belangen ervan ging behartigen en de sloop van de burcht. Zij vormen een bijzonder onderdeel van deze heruitgaven en zijn een goede aanvulling op de artikelen welke in recentere jaargangen werden gepubliceerd.

Wie zijn verleden verloochent in het heden,
keert zijn rug naar de toekomst.

G.Hermans

BAD WIMPFEN: terugblik op een leuke vakantie.

De leukste vakantie-herinneringen zijn altijd de onverwachte gebeurtenissen, zo ook deze keer.

Jarenlang hadden wij deze vakantie al in ons hoofd, maar steeds waren we niet in de gelegenheid om te gaan, maar dan eindelijk op 1 september 1990 vertrokken we naar de Neckar.

Zoals altijd, goed voorbereid door reisgidsen en folders, werkten we ons programma af, maar na 13 dagen waren we, vlugger dan gepland, er doorheen. Er werd besloten het deel van de Neckar richting Heilbronn te volgen, maar aangezien dit deel niet in onze reisgids beschreven was zou alles een verrassing worden.

Het werd een prachtige tocht, zon en een beetje nevel maakte alles nog mooier. Langs onbekende kastelen en stadjes, dan opeens rechts van ons een stadje, zo te zien nog in de omwalling. Het zag er zo aantrekkelijk uit dat we besloten het op de terugweg aan te doen.

Hier kregen we geen spijt van, want toen we parkeerden bij een oud stuk van de stadsmuur van Bad Wimpfen zoals het stadje heette overviel ons al gelijk de sfeer van het stadje.

Zeer oud en een beetje verwaarloosd, maar met een uitstraling die je direct uitnodigde om verder te lopen en als je dan ineens op je tocht voor een oude kapel komt te staan, die door keizer Barbarossa is gebouwd moet je daar als Valkhof-liefhebber natuurlijk meer over te weten komen.

We hebben wat informatie gekocht en willen u iets meer over de geschiedenis van het stadje vertellen.

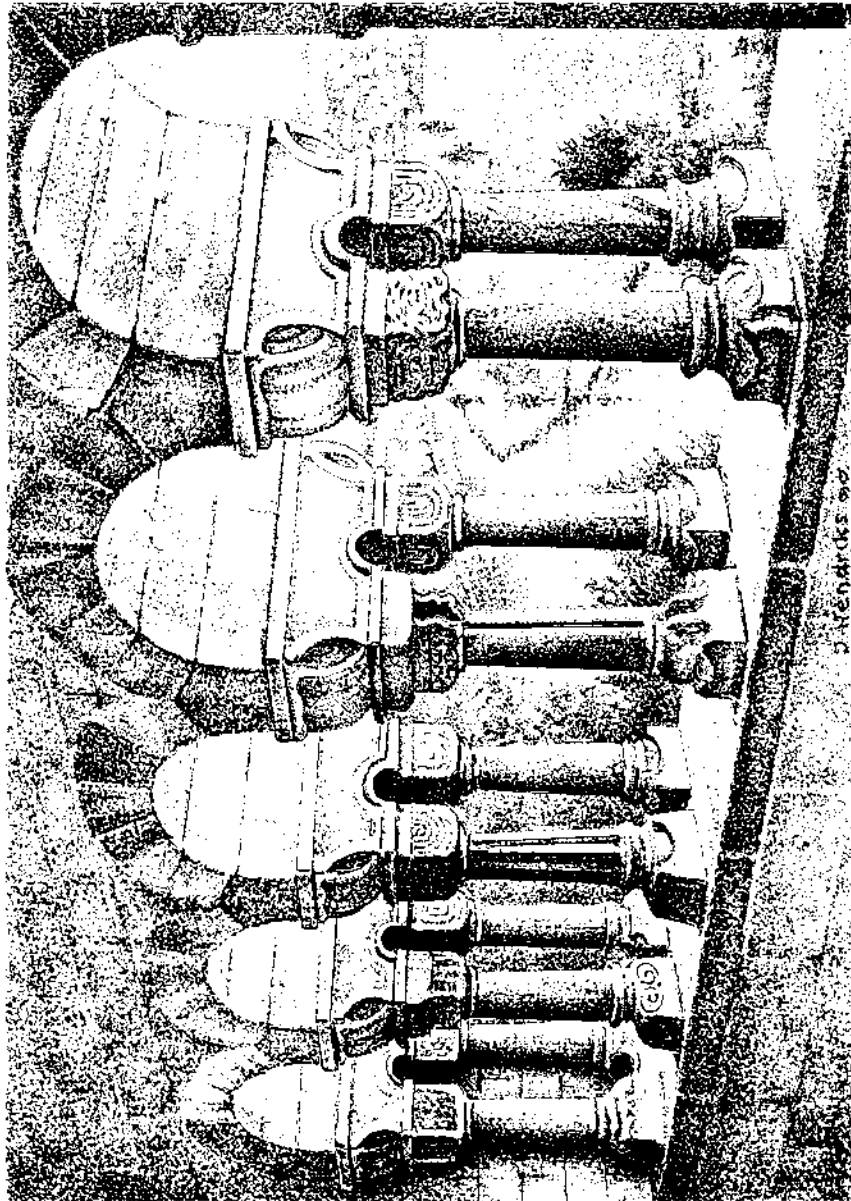
De naam Wimpfen is vermoedelijk van Keltische oorsprong. Zij woonden hier \pm 450 j.v. Chr. en hoorden tot de stam van de Helvetiers.

De Romeinen, die omstreeks het jaar 90 n. Chr. dit gebied veroverden hadden hun schrijvers bij zich, die veel gegevens over vorige bewoning noteerden.

Als de Romeinen het gebied van de Neckar veroveren bouwen ze eerst ter bescherming een keten van castella met een onderlinge afstand van \pm 14 kilometer. Bij de Neckar-monding in de omgeving van de monding van de Kocher en bij de monding van de Jagst, dus op de strategische punten van de west-oostverbinding bouwden ze het castellum Wimpfen im Tal.

Later (\pm 150 j.n. Chr.) als de grens van het Romeinse gebied zich in noordelijke richting verplaatst en Wimpfen aan belangrikheid moet inboeten is het al uitgegroeid tot een stad, een Vicus, en met muren en grachten omgeven. Een houten brug zorgde voor verbinding met de overzijde van de Neckar. Als in 1959 baggerwerkzaamheden verricht worden haalt men zeer veel eiken balken naar boven, die later door toepassing van de Radiocarbonmethode inderdaad gedateerd worden op het midden van de 3e eeuw.

In de 4e eeuw als de Alemannen het gebied veroveren vernielen zij, zoals gebruikelijk, de Romeinse muren en gebouwen en richtten hun dorp op naast deze puinhopen. Ze bleven hier tot \pm 500 n. Chr., dan worden ze verdreven door de Franken, die onder leiding van koning Chlodwig (482-511) een groot gebied veroverden. Wimpfen is dan Frankisch geworden en hiermee is dan tegelijk ook het christendom in dit gebied gekomen en de rust, want tot 900 als de Bisschop van Worms Heer over het gebied wordt is er niets te melden geweest. Hoe de Bisschop aan dit gebied gekomen is, is onduidelijk. Er werd gesproken over een vervalste oorkonde,

Paleis arcaden met doorkijk op de Neckar.

maar in 965 erkent keizer Otto I de rechten van de Bisschop. Tot zover de geschiedenis van het gebied in het dal van de Neckar, want ook op de berg zou, zo vermoedt men, reeds in de Keltentijd een nederzetting zijn geweest.

De Romeinen hadden er een Dianatempel neergezet en vermoedelijk ook één gewijd aan Mercurius, maar de oude stenen waarop dit vermeld staat zijn er helaas niet meer. Dat in de Merovingischetijd ter verdediging van de wegen en de Neckarbrug op de berg een 'Burg' stond, is enkel maar te vermoeden. Zeker is wel dat ook de berg in de Karolingischetijd tot het gebied van de Bisschop van Worms gerekend mocht worden. Hoe groot het gebied op de berg was is echter niet bekend, wanneer de Staufer Frederik Barbarossa zich met Wimpfen laat terug belezen, dit als onderdeel van zijn politiek oude verloren gegane koningsgebieden weer in handen te krijgen.

DE PFALZ.

Het is bekend dat door het onophoudelijke reizen van de Duitse koningen, die in hun grote Rijk geen vaste hoofdstad hadden, bij belangrijke wegen of in gebieden waar zij hun macht wilde vergroten, Pfalzen lieten bouwen. Hier werden de heffingen in natura opgeslagen en bij de regelmatige bezoeken die de koning en zijn gevolg brachten aan het grondgebied weer geconsumeerd. Van hieruit kon het gezelschap ook in de Rijks-en-Koningsbossen op jacht gaan.

Vanaf deze plaats werd het Rijksbezit beheerd en vaak was het ook de plaats waar de rechters en beambten waren. De laatste Pfalzen worden tijdens de regeringsperiode van de Staufer gebouwd, want daarna kwamen de vaste residenties, zoals Praag en Wenen.

In 1182 hield keizer Frederik Barbarossa in Wimpfen hofhouding. Hendrik VI verbleef er in 1190 en 1193,

eerst als koning, later als keizer. Frederik II is in 1218 tweemaal aanwezig in gezelschap van zijn zoon Hendrik VII. Hendrik resideerde in de Pfalz van 1224 tot 1228 en 1232 tot 1235 dus tot aan zijn ondergang. Van latere heersers onderhield ook Rudolph van Habsburg in 1274 een hofhouding in Wimpfen; in 1282 was hij er nog eens.

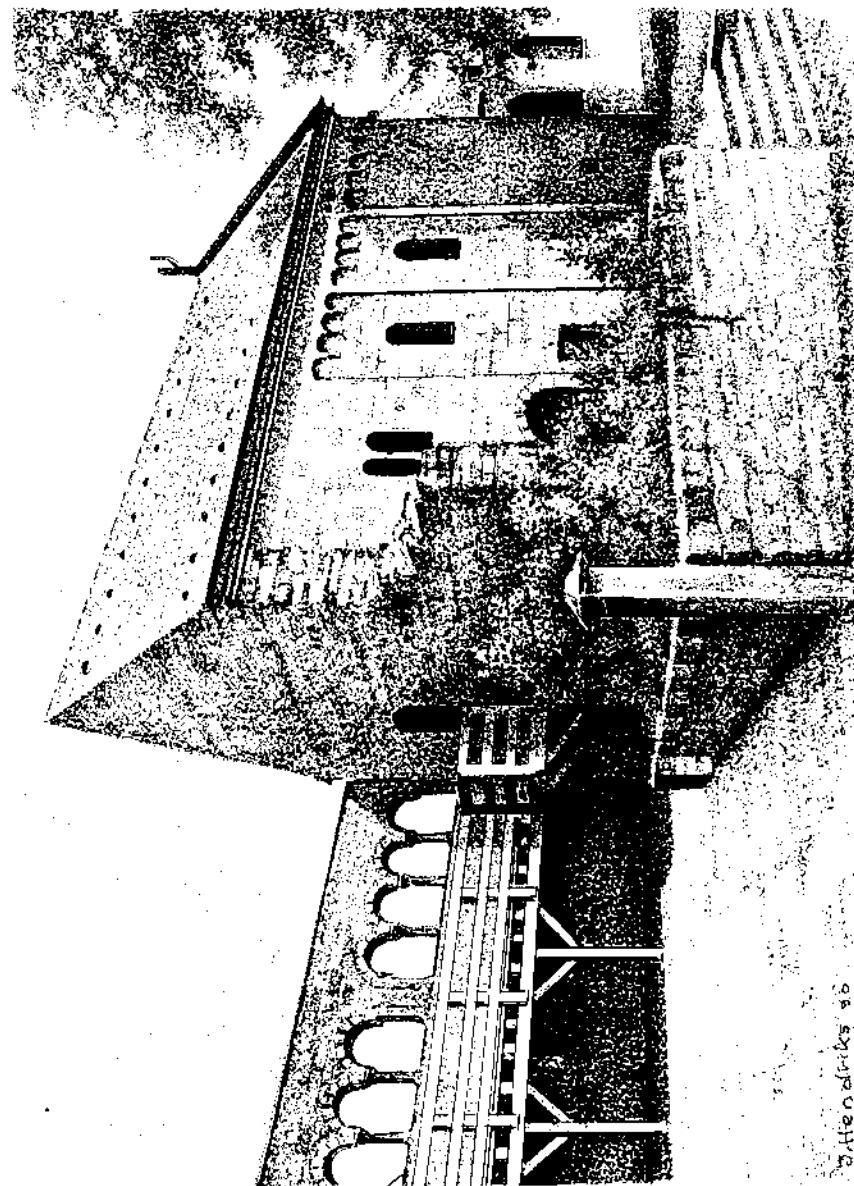
Hoog bezoek kwam er ook in 1297 Adolph von Nassau, koning Albrecht 1300 en 1306 (hofhouding), maar ook een regelmatige gast was Lodewijk van Beieren 1315-1320 1336 en 1346.

Na aanleiding van dit soort verblijfsdata probeert men meestal een datering te vinden voor de bouwaanvang van de Pfalz, maar het verblijf hoeft niet altijd in de Pfalz te hebben plaats gehad (bijv. hof van de bisschop of in een klooster) en zeer vaak aanwezig is ook geen garantie voor bouwactiviteiten. De opdrachtgever kan zelfs nooit een bezoek aan de Pfalz gebracht hebben.

Na onderzoek is men tot de conclusie gekomen, dat de Pfalz gebouwd is rond 1200, dat is de regeringstijd van Hendrik VI en Frederik II die later zelf, evenals zijn opstandige zoon, vaker in Wimpfen verbleef.

Kort geleden kwam nog na onderzoek van één van de balken van de Rode Toren, welke + 1204 gekapt is, een datering die moet liggen tussen 1200 en 1220. Deze datering geldt ook voor de andere gebouwen van de Pfalz.

De Pfalz te Wimpfen viel op door zijn grote afmetingen: 215 m lang, 85 m breed en met een oppervlakte van 1,5 ha. Op Nürnberg na, is het de best behouden burcht van Duitsland. Vele gebouwen zijn nog intact (onder dak).

Wimpfen 1986

Pfalzkapel vanuit het zuiden met arcaden van het Palais.

DE PFALZKAPEL.

De hofkapel ontbreekt in geen enkele Pfalz. Ze werd normalerwijs in de nabijheid van de koninklijke woning gebouwd, zodat de weg er naar toe kort en makkelijk was. Aangezien dit soort van kapellen voor bisschoppen, adellijken en koningen werd gebouwd had men een vaste vormgeving, die rekening hield met de wensen van de hoog geplaatste heren om vanaf een galerij boven het gewone volk de dienst bij te wonen.

Zo ontstaat de dubbelkapel, zoals in Eger en Nürnberg en op diverse andere plaatsen.

Het type in Wimpfen is veel eenvoudiger, men kan zelfs van primitiever spreken, maar daar door ook praktischer. De architect van de Keizerspfalz bouwde een zeer simpele kerk, een halfronde absis en een éénschepig gebouw (Langhaus). Voor de keizer of de Koning was er de galerij, die kort geleden aan de hand van de balkafdrukken weer is hersteld. Deze oplossing veroorloofde alle gebruikers van de kapel de dienst ongestoord te kunnen volgen, maar ook het gemak van onmiddellijk weer terug te zijn in het paleis was natuurlijk van belang. Aangezien de vensters in de galerij anders van vorm zijn dan in de rest van de kapel neemt men aan dat ze geopend konden worden.

De plaats van de kapel in het geheel is zeer praktisch; niet alleen vormt ze samen met het paleis de noordmuur van de burcht aan Neckarzijde, maar ze ligt ook oostelijk van de woon- en representatievertrekken.

Daarmee wordt gevolg gegeven aan de oeroude liturgische gewoonte van de 'Heilige Lijn' waarbij iedere kerk zo mogelijk precies naar het oosten wijst, de opgaande zon schijnt dan ook precies door het absisvenster. Ondanks de smalle verbinding met het paleis, wand tegen wand, staat het kleine godshuis verder geheel vrij.

De geschiedenis van de kapel is snel verteld, bouwdata is niet aanwezig, dus moet met de middelen die er zijn een datering gemaakt worden.

Aan de hand van de kapitelen in het dubbelvenster aan de noord-en oostzijde kan men, aangezien ze een zeer grote gelijkenis hebben met de zgn. 'Strassburger Kapitelen', een datering geven van \pm 1200.

Deze datering komt ook overeen met andere verfraaiingen aan het gebouw, zoals de spitse Triumphbogen, de zuidelijke dubbelvensterzuiltjes en de wandornamenten.

Als patroon wordt de Heilige Nicolaas van Bari genoemd. De keizerlijke familie had tijdens de bouwtijd zeer veel aandacht voor deze heilige, want Frederik I en zijn vrouw vereerden in 1163 een wonderbaarlijke Reliek in de Dom van Worms en tussen 1186 en 1196 schonk koningin Constanze daarbij ook nog een kostbaar Reliquiar. Vanaf de hereniging van de Noormannenstaat met het Rijk onder keizer Hendrik VI is Nicolaas door zijn grafkerk in Bari voor de Staufische heersers een zeer belangrijke heilige.

De Pfalzkapellen in Kaiserslautern en Nijmegen waren ook aan hem gewijd.

De laatste keizer die in de Pfalz verbleef, Lodewijk de Beier, stelde de kapel in 1333 onder beheer van het Benediktinerklooster Sinsheim. Toen werd vermoedelijk de nog aanwezige sacristie en het gotische koor aan de romaanse absis bijgebouwd.

Gedurende de 30-jarige oorlog probeerden van hieruit Kapuzijner monniken in Wimpfen de katholieke religie weer nieuw leven in te blazen.

Verder werd de kapel voor en na deze tijd als stal en opslagplaats gebruikt.

De binnenkant van de kapel biedt niets bijzonders, vermeldenswaard is echter wel de Triumphboog, die samen met de boog (over een nis) in de Rode Toren tot de eerste spitsbogen van Duitsland mag worden gerekend.

Pfalzkapel, Paleis met zaal en konings woning.

J. Hendriks.

HET PALEIS.

Westelijk sloot zich aan de Pfalzkapel de zaal en ook zeker de koninklijke woning aan. Vanaf de stad (zuid) zijde is van deze gebouwen niets meer over.

Na vernieling van de Pfalz werden hier huizen en schuren gebouwd, maar aan de Neckarzijde staat nog de kapel. De overgebleven paleiswand laat ons zien, dat het gebouw uit 2 verdiepingen heeft bestaan.

De benedenetage had slechts schietsleuven waardoor het licht naar binnen kwam. Het werd vermoedelijk slechts voor de opslag van voorraadgoederen gebruikt.

We vinden hierin ook 2 deuren. De hele muur behalve de omlijsting van ramen en deuren, bestaat uit blauwgrijze kalksteen. Op de eerste etage is het paleisgebouw in de lengte duidelijk in drieën verdeeld.

Aansluitend op de kapel ziet men in het eerste deel 3 arcaden vensters, die door pijlers van elkaar gescheiden zijn. Tweemaal vijf en eenmaal vier openingen verlichtten waarschijnlijk een grote zaal, waarin de koning temidden van zijn gediensstigen recht sprak, boden en gezanten ontving en regeerde.

In de noordwand zien we een machtige dubbelopening met slanke middenzuil, die echter door stenen platen zover afgedicht is, dat er slechts 2 kleine vensteropeningen overblijven, aangezien binnen een gewelf op deze plaats te onderscheiden is vermoedt men, daar het hier om een kleine vierkante ruimte gaat, dat hier een huiskapel geweest is voor het bewaren van de Rijkschatten en relieken.

In het derde deel van de muur zien we onderin een deur die naar buiten te openen was en boven 2 deuren die naar binnen opengingen. Op deze plaats zit in Gelnhausen (keizer Barbarossa liet in 1170 hier een Pfalz bouwen) een retirade, misschien was dat in Wimpfen ook zo.

Door het ontbreken van duidelijk vergelijkingsmateriaal of opgetekende gegevens is de betekenis van ruimten in dit soort gebouwen altijd wat onzeker.

Als in 1967-1969 een kleine opgraving wordt gedaan ontdekt men de binnen-indeling van het Paleis.

Langs de zuidelijke Hofzijde liep een 3.55 m brede gang, die niet alleen de \pm 17x10 m grote paleiszaal, maar ook de beide westelijke woonruimten met elkaar verbond. Helaas is dit alles erg weinig en vermoed men slechts dat een trap buiten aansloot op de zaal boven, maar zolang er geen uitgebreidere opgravingen zullen plaatsvinden kan men er slechts naar raden.

Het beheer over de kapel, die te bezichtigen is, is net als bij ons in handen van vrijwilligers die een vereniging hebben opgericht.

Er is in Wimpfen nog veel meer te bezichtigen en te zien: de ommuring, Rode Toren, Blauwe Toren, Hohenstaufen Toren, Romeins woonhuis, Steenhuis en nog veel veel meer dat zeker uw bezoek waard is.

Louk Hendriks.

Johan Hendriks.

EEN PRINSES BEZOEKT ONZE STAD IN 1572

loen koning Philips van Spanje in 1570 zijn tweede echtgenote verloor, vond hij een nieuwe gade in zijn nicht, de achttienjarige Anna van Oostenrijk. Op haar reis naar het land der sinaasappelen zou zij ook Nijmegen aandoen. Daarom verzocht de Spaanse koning aan de magistraat, de prinses met de verschuldigde eerbied te willen ontvangen. Dat was eerst een buitenkansje voor onze goede burgers, die niet alle dagen een echte prinses te zien kregen en hoopten, dat er iets extra's te verdienen zou zijn.

De heren burgemeesters echter zaten met het hoofd vol zorgen. Er moest in de eerste plaats geld zijn, heel veel zelfs. Daarvoor zorgde gelukkig de Ridder-schap van het gewest. Deze schonk 14000 gulden voor diverse feestelijkheden.

De burcht moest gerepareerd en een nieuwe keuken bijgebouwd worden, banken en ramen hersteld, tralies gemaakt voor de vrouwenvertrekken, enz. enz. In de zalen hing men gobelins en de 'Groote Sael' werd beschilderd.

Daarmee was men echter nog niet klaar. De burgers werd aangezegd, alle gebroken ruiten te laten maken; de mest moest van de straat worden verwijderd en wie een paard bezat, moest dit melden op het stadhuis. De kraampjes van de Grote Markt met worsten, spek, peren, appels, haring en kaas moesten verhuizen naar de Korenmarkt, of onder de St. Jansbogen. De magistraat kende zijn Pappenheimers en bepaalde, dat de prijzen der genoemde artikelen tijdens de feestdagen niet mochten worden verhoogd.

loen de grote dag naderde, arriveerden in Nijmegen de bonte stoeten der Gelderse edelen. Alle kamers in herbergen en herenhuizen waren overvol. De geschenken voor de prinses, 3 zilveren bokalen met het wa-

pen der stad versierd, waren inmiddels uit Keulen
aangekomen, een staatsie-hemel was besteld in de stad
Den Bosch en kostte maar 516 gulden.

Ook waren er drie vette ossen voor de prinses en als
zij daarin geen smaak vond, nog 108 malder haver en
drie vaten wijn, die vooraf door de heren van de magis-
traat degelijk was geprobeerd.

Daags voor de aankomst der prinses vertoefde Alva al
in Nijmegen, om een en ander te inspecteren. Men ver-
wachtte de gasten op zondag 13 Augustus. Op die mor-
gen droeg bisschop Lindanus van Roermond een plech-
tige hoymis op in de St. Steven. De hertog van Alva
was met groot gevolg daarbij aanwezig, terwijl zijn
Italiaans koor de H. Mis opluisterde.

Heel de zondag was het in de stad en vooral in de
omgeving van de Veerpoort een gezellige drukte.
Daar had men een speciale aanlegsteiger laten bouwen
voor het schip, dat de bruid uit Duitschland zou
brengen naar de Nederlanden. Voorts had men een schip
met brandstof gevuld klaarliggen op de rivier, om op
het eerste teken der koeren uit te varen ter begroe-
ting. Stropoppen stonden op het scheepje om de indruk
van een echt schip te verhogen.

Helaas gebeurde er die zondag niets bijzonders, de
schoneprinses liet op zich wachten en de teleurge-
stelde burgers gingen met het poortsluiten naar bed.
Toen zij de volgende middag aan tafel zaten, meldde
de koeren vanaf de St. Stevenstoren met trompetgeschal
de aankomst der hoge vrouwe.

De klokken van de St. Steven zongen, van het Valkhof
donderde het grootste geschut, de 'Kostverloren', en
toen men naar de Waalkade ijfde, zag men in de verte
omtrent Bommel een rank scheepje, dat der prinses,
een geschenk van de bisschop van Keulen.

Het 'brandschip' zette zich nu traag in beweging,
daar stegen reeds de eerste rookwolken op, het kruit

begon te knetteren en aan de wal jubelden de brave
borgeren van Nymwegen, terwijl het fraaie scheepje ein-
delijk aanlende aan de Veerpoort.

Daar wachtten naar de bisschop van Roermond in vol or-
naat met de priesters van het kapittel der St. Steven
in kostbare gewaden, de hertog van Alva met zijn bei-
de zonen, de graaf van Brimeu, stadhouder van Gelder
en vele andere ridders en tenslotte de Nijmeegse ma-
gistraat met tabberd en zilver versierde kovel.
In twee rijen langs de weg geschaard vormde de bloem
der Nijmeegse burgers een erewacht in hun schilder-
achtige kledij, hun schutters uniformen en gilde man-
tels.

Na een korte begroeting der prinses door den hertog
van Alva werden de paarden voorgeleid. De hertog
hielp Hare Majesteit in het zadel, haar twee broer-
tjes volgden en daarna zeven Oostenrijkse hofdames,
begeleid door de Spaanse 'grandes'.

Een lange stoet kruisen en vaandels voorop zette zich
nu in beweging en toog naar de Grootte Markt en de St.
Stevenskerk onder overweldigende belangstelling van
het volk van Nijmegen en het Schependom.

In de kerk werd een plechtig Te Deum aangeheven door
den bisschop van Roermond, tot welk Diocees onze stad
behoorde en toen liet het beroemde koor van Alva zich
weer horen. Statisch schreed de prinses, onder de kost-
bare troonhemel die gedragen werd door de Nijmeegse
heren: van Gendt, van Zellar, Honstein, Jonker van
Welderden en van Berck, de kerk binnen.

Toen de stoet na afloop der plechtigheden weer op het
Hof was aangekomen, lieten de Spaanse vendeliers hun
bussen knallen, niet zonder ongelukken te veroorzaken
want vele ruiten in de omgeving van het Bosch moes-
ten het ontgelden.

Bij de poort van het Valkhof had een bijzondere plech-
tigheid plaats. Daar hield de griffier van Arnhem de

de 'bannelingen' aan een touw. Allen, die indertijd wegens een of ander misdrijf uit de stad gebannen waren, maakten van deze unieke gelegenheid gebruik om gratie te verkrijgen. Het touw werd aan de staart van het paard der prinses gebonden zij sprak een enkel woord en de bannelingen waren weer vrije burgers van Nijmegen.

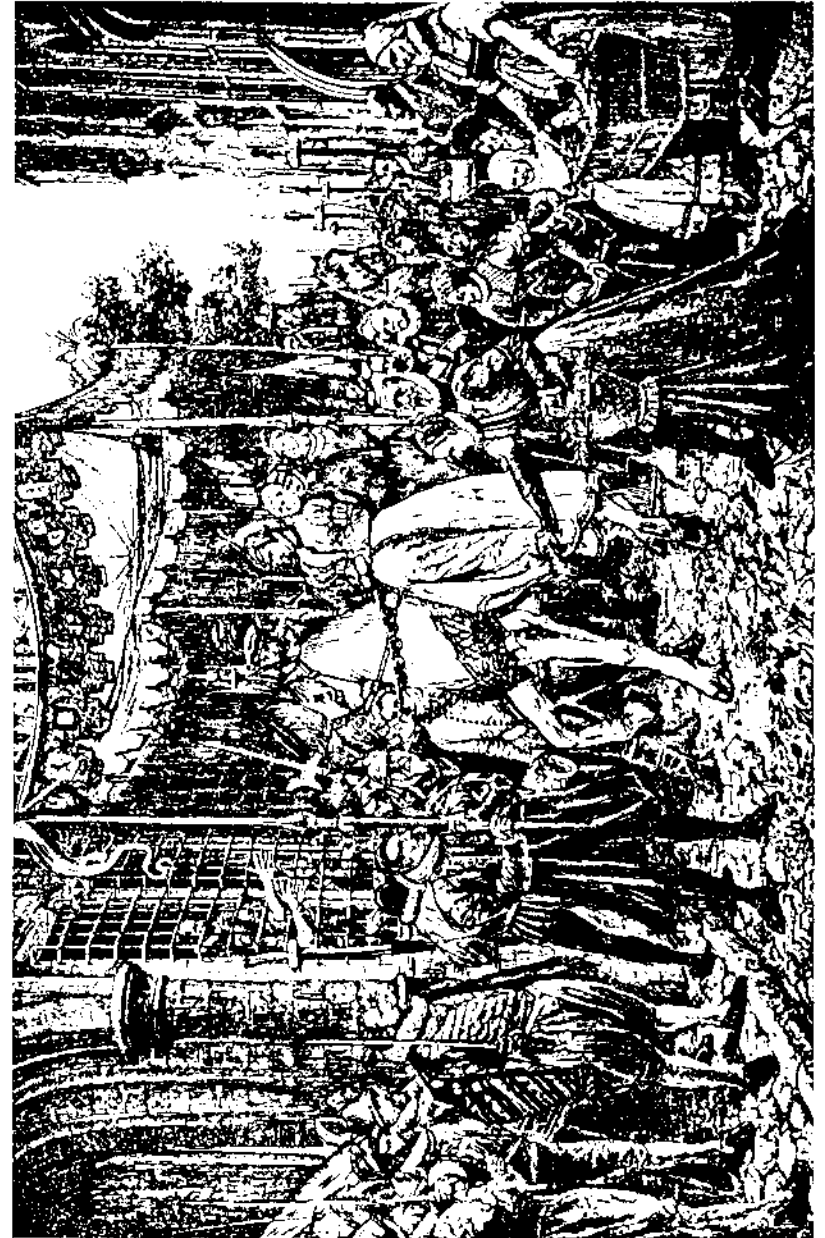
De verdere dag vertoonde de prinses zich niet meer aan den volke. Ze was blijkbaar te zeer vermoeid van de lange reis. Op de feestdag van O. L. Vrouw, op 15 Augustus, regende het geweldig en de gebruikelijke ommegang door de stad kon niet doorgaan. De processie vond dus plaats in de St. Stevenskerk. Na afloop toog de magistraat in gala naar het Hof, om zijn geschenken aan te bieden. De volgende dag kwamen de gezanten uit het Babantse, voorop de bisschop van Den Bosch met zijn abten, kanunniken en prelaten in rijen van twee. Achter hen volgden de karren in een lange stoet met allerhande geschenken: prachtige meubels, tapijten kostbaar lijnwaad enz. ter waarde van 100.000 guldens. Nadat de prinses met haar hofdames de H. Mis had bijgewoond in de Karolingische-kapel, begaf ze zich, vergezeld van den hertog van Alva naar de 'Groote Sael' waar zij de afgevaardigden van steden en ridderschap zou ontvangen.

Toen zij binnentrad was ieder hogelijk verbaasd over haar jongvrouwelijke schoonheid:

'Zo fraai als men maar zou mogen bedenken en Zijne Majesteit ze niet schoner in zijn Christenrijk hadde kunnen vinden'

Zo verhaald ons een geschiedschrijver dier dagen. De prinses boog voor het gezelschap en nam plaats in een met goudlaken bestikte zetel onder het fraaie baldakijn.

Ter linkerzijde zaten de dames, rechts de heren der schepping. De pensionaris van de stad Brussel zou

een aanspraak houden, maar bleef daarin ongelukkigerwijze steken, tot grote ergernis van Alva, die haar toen zelf maar voortzette. De plechtigheid eindigde met de gebruikelijke handkus.

In de middaguren begon het festijn voor de burgerij van Nijmegen. Buiten de Molenpoort was een strijdperk ingericht, waaraan 91 man een week lang hadden gearbeitet. In tegenwoordigheid van de prinses en alle gasten werd een Spaans tournooi afgestoken; er werd gevochten met lans en musket, te voet en te paard; het was een veldslag in klein formaat en het ging er zo heet toe, dat er tal van doden vielen zowel onder het publiek als onder de Spanjolen.

Later op de dag werd het tournooi nog eens herhaald; met sleden moesten de gedoden paarden worden weggevoerd.

In de avonduren werd tenslotte het feest besloten met een groot vuurwerk, dat geleverd was door de stad Dordrecht.

De volgende dag vertrok de prinses weer, nu via de stad Den Bosch naar Vlissingen, waar zij zich inscheepte voor de lange zeereis naar Spanje.

(Uit: KRONIEK VAN NYMEGEN door JULES TIMMERMANS 1946)

De magistraat en zijn helpers zullen zeker wel een extra 'pintje' gedronken hebben, toen het 'hoog bezoek' achter de rug was!

Ondanks enkele pechpuntjes, was alles goed verlopen en waren de gebeurtenissen voor stad en omgeving onvergetelijk geworden.

Het oude historisch Valkhof was opnieuw in het middelpunt van de belangstelling gekomen en Nijmegen zou daar alleen maar voordeel bij hebben. Ook de Spaanse gasten zouden allen maar goede herinneringen overhouden van hun bezoek aan de oude Keizersstad.

Er verscheen dan ook spoedig een dankbrief van Koning

Philips II, de bruidegom van Anna van Oostenrijk maar ook een van haar begeleider de Hertog van Alva, aan de welgeborene, edele, achtbare, eerbare en getrouwe lieden, 'daarbij dankende voor de eer aan de Koningin bewezen bij haar doortocht, met verzekering van zijn voorzorg voor 't algemeen welvaren, geschreven in de stad Madrid de 22 Januari 1571'.

Bij den Coninck.

Welgebore, Edele, Erentfeste en Voirsichtige, Lieve, Getrouwe. Alsoe wij geaduerteert sijn geweest van onse zeer lieve ende bemijnde Huijsvrouwe die Conijnghijne, en oick bij onsen zeer lieven ende getrouwen Neve die Hertoghe van Alve, Ridder van onser Oirden, Stadhouder Gouverneur ende Capiteijn Gñeraell van onse landen van herwaerts over, van hett goett devoir, dat ghij onlangs gedaen hebt om haer tontfangen int aendomen in onse voirsz. Landen ende durreisen aldair, haer zeer eerlicke begiffdigende, ende wel tracterende, gelick ons breeder ende particulierlick gerelatteert is geweest; dairbij vucgende, dat wij hier voeren van tijde te tijde geaduerteert sijn geweest bij onsen voirsch: Neve van die gewllicheidt, die ghij gethoent hebt int accord van die Beden, ende andere dijnghen, die hij u van onsentwegen geheijst en belast hefft. Wij en hebben nijet willen laten, bouen tgene bij onse voirsz. Huijsvrouwe in dien gedaan is geweest, ende onse voirsz. Neve, die u aler duer ons beucell geadverteert heeft van hett genoegge, dat wij dair inne ontfangen hebben, ulieden oick te schrieven dese tegenwaardige, en bij dijen te kennen geuen dat allett tghene ghij gedaen hebt, als boven, onsz zeer lief ende aengenaem geweest heeft ende is. Ende alsoe ghij hijer inne ende vele andere saken gethoent hebt ende dagelick thoeneende zijt tgoett debuoir en officie van zeer goede ende goetwillige ondersaten en vasal-

len, ghij moecht oick desgelijx ulieden well voer ver-
sekerri houden van onsen twogen; dat wij nijet laten en
sullen u te tooghden alle affectie, liefde en clemen-
tie, gelick eên goeden Prince ende natuerlicken Here
toebehoirtt, ende bij ons ende onse Voirsaten altijtt
gedaen is geweest; Iwelck ghij in gheender manijere
beter moecht doen onderhouden, ende wasschen, dan
duer 't continuiren van tgeene voirsz. is, u Thoonen-
de altijts goetwillige ende gehoorsame ondersaten.
Ende gelick Wij onlangs verstaen hebben tgroitt dangier
ende schade, dat sommige van onsen voirsch. Landen
ende onderandere ghij Luiden ontfangen ende geleden
hebt duer douervloitt van der Zee; Wij en hebben nijet
conen laten u bij dese te bethonenn die droeffheidt,
die Wij dair inne ontfangen hebben; Ter welcker oir-
saick Wij oock schrieven aen die tertzbisscopen en-
de Bisscopen aldair, dat, OM GOTT DEN HERE TE VER'
SOENEN, sij doen dann eick besunder in huer
Bisdôme beden ende processien in die goede
Steden, Cloesteren ende andere plecke dairtt behoe-
ren sall.

Welgebore, edele, Erentseste, Eersame ende Voirsich-
tige, Lijeve Getrouwe, ons Here Godt sij mijt U.
Geschreven te Madrit den 22 Januari 1571 stilo com-
muni.

getekent: Phlp^hs.

Vertaling: Van de Koning.

Welgeborene, edele, achtbare, eerbare en zorgzame,
geliefde getrouwe (lieden)

Wij werden in kennis gesteld door onze zeer geliefde
en beminde echtgenote, de Koningin, en ook door on-
ze zeer geliefde en getrouwe neef, de Hertog van Alva
Ridder van onze Orde, Stadhouder Gouverneur en Kapi-
tein Generaal van onze landen van herwaarts over, van

de goede plichtsbetrachting, die gij aan de dag hebt
gelegd om haar een goede ontvangst te bereiden bij
haar aankomst in onze hiervoor bedoelde landen en bij
haar doorreis, waarbij gij haar zeer welgemeend hebt
begiftigd en begunstigd, naar ons meer uitvoerig en
persoonlijk is medegedeeld.

Hier voegen wij aan toe, dat wij eerder van tijd tot
tijd door onze meer genoemde Neef op de hoogte werden
gesteld van de bereidwilligheid, die gij hebt getoond
in de bewillinging van de Beden, en andere zaken, die
hij op ons bevel van u heeft geeist en aan u heeft op-
gelegd. Wij hebben dan ook niet willen nalaten, naast
hetgeen door onze hiervoor genoemde echtgenote in de-
ze werd gedaan, en door onze hiervoor bedoelde Neef,
die u al eerder op ons bevel op de hoogte heeft ge-
steld van het genoegen, dat wij daarin hebben onder-
vonden, u lieden daarenboven deze brief te schrijven
en daarin te kennen te geven, dat al hetgeen gij hebt
gedaan, zoals hierboven vermeld, ons zeer lief en
aangenaam is geweest en nog is. En daar gij hierin en
vele andere zaken, blijk hebt gegeven en nog dagelijks
blijk geeft van een goede plichtsbetrachting en plichts-
uitvoering, moogt gij u dienovereenkomstig verzekerd
weten, dat wij onzerzijds niet zullen nalaten u alle
genegenheid, liefde en vergevingsgezindheid te beto-
nen, zoals een goede Vorst en Heer betaamt, en zoals
die ook door onze voorvaderen altijd is betoond. Deze
gezindheid kunt gij niet op een betere wijze doen voort
bestaan en groeien dan door het voortzetten van het-
geen hiervoor gezegd is, door U altijd goedwillende
en gehoorzame onderdanen te tonen.

Wij hebben onlangs ook kennis genomen van het grote
gevaar en de schade, welke sommige van onze voorge-
noemde gewesten en onder andere gij lieden hebt te
verduren gekregen door de overstroming van de zee.
Wij hebben dan ook niet kunnen nalaten bij deze onze
droefheid te tonen, die wij daarover hebben geleden.

Daarom ook hebben wij de aartbisschoppen en bisschoppen aldaar geschreven, dat zij, ieder in het bijzonder in hun eigen bisdom, bewerkstelligen, dat, om God de Here te verzoenen, er gebeden worden gedaan en processies worden gehouden in de goede steden, kloosters en andere plaatsen, waar dat passend is.

Welgeborene, edele, achtbare, eerbare en zorgzame, onze geliefde getrouwe (lieden), onze Here God zij met U. Geschreven te Madrid op 22 januari 1571 volgens de gebruikelijke jaarstijl.

Was getekend: Phlp's

Bijgesloten was ook een brief van Hertog Alva waarin hij namens de Koning Philips dank betuigt voor de eer, die de Koningin bij haar doortocht is bewezen, en de verzekering geeft van de inzet van de Koning voor het algemeen belang. Geschreven te Brussel, 28 maart 1571.

Don Fernando Alvarez van Toledo Hertoghe van Alve en lieutenantGouverneur ende Capiteijn Gnael.

Wegeboren, Edele, Erentueste, Eersame en Voirsichtige Lieven ende Besondere; uijt's Konijncks onses alreghenadichsten Heeren brieuen hijer bijgefoeght sult ghij clairlicker verstaen, hoe aengenaem dat uwe diensten Zijne Majesteit geweest sijn, ende naementlicke de goede gonste en affectie, die ghijder Conijngijnen in heur duertocht gethoont hebt, so wij U onlangs bij Zijne Majesteits last geadverteert hadden. Dick zuldij verstaen de Sorqvuldicheidt, die Zijne Majesteit heeft van 't algemene welvaren, ende de ongenuchte, die zij gehadt heeft deur de groote schade der lester Inundation; wairomme Zijne Majesteit oock beghert, dat men de Here Godt diene ende bidde om sijne

oratie, op dat Hij sijn volck mijt barmhertighen ooghen aenzien will, 't welk wij oock niet hebben willen laten u te recomanderen uijt alder affectien.

Welgeboren, Edele, Eernveste, Eersame ende Voirsichtighe, Lieve ende Besondere, onse Heere Godt zij mijtt U. Geschreve te Bruesele den XXVIIen, dach van Merte Ao 71.

Onderstont: F.A. duc d'alve.

Ondertekent Courteville.

Het opschrift was; Den Welgeboren Edelen, Erentfesten Eersaemen ende voirsichtighen, onsen Lijeven en Besunderen, Baenerheren, Ridderschap ende Steden des Hertochdoms Gelre en Graeffschaps Zutphenn Repraesenterende die Staten van denselven Landen; off heure Ghe-deputeerden.

Vertaling:

Don Fernando Alvarez van Toledo, Hertog van Alva, Lieutenant Gouverneur en Kapitein Generaal;

Welgeborene, edele, achtbare, eerbare en zorgzame, geliefde en bijzondere (lieden).

Uit bijgaande brief van de Koning, onze allergenadigste Heer, kunt gij duidelijk begrijpen, hoe Zijne Majesteit uw diensten heeft gewaardeerd, met name de goede gunsten en genegenheid, die gij de Koningin bij haar doortocht hebt betoond, zoals wij U eerder op bevel van de Koning hadden medegedeeld. Ook kunt gij de zorg begrijpen, die Zijne Majesteit heeft voor het algemeen welzijn en de bekommernis, die Zijne Majesteit heeft gehad om de grote schade van de laatste overstromingen. Daarom ook wenst Zijne Majesteit, dat men de Here God dient en bidt om zijn genade, opdat Hij zijn volk met barmhartige ogen wil aanzien, hetgeen wij ook niet hebben willen nalaten U met alle genegenheid aan te be-

velen.

Welgeborene, Edele, Aichtbare, Eerzame en Zorgzame, Geliefde en Bijzondere (lieden), de Here God zij met U.

Geschreven te Brussel op 28 maart 1571.

was getekend: F.A. Duc d'Alve,

Ondertekend: Courteville.

De adressering luidde: Aan de Welgeborene, Edele, Aichtbare, Eerzame en Zorgzame, onze Geliefde en Bijzondere: Bannerheren, Ridderschap en steden van het Hertogdom Gelre en de Graafschap Zutphen, vertegenwoordigende de staten van deze gewesten, of hun afgevaardigden.

Bovenstaande brieven waren tot 1788, met andere documenten opgeborgen in het z.g. 'Blok', een zware afgesloten houten kist die in de St.Stevenskerk stond.

Na de opening werd een boekwerk uitgegeven;

'Handvesten van Nijmegen en andere onuitgegeven charters, bij de opening van den blok ontdekt', waar alle ontdekkingen in 1789 werden gepubliceerd.

Wij zijn grote dank verschuldigd aan de Heer P. de Leeuw uit Beek, die beide brieven voor ons in het hedendaagse nederlands wilde omzetten zodat een en ander voor U beter te begrijpen werd.

Wij hopen in de toekomst, U uit dit zeer interessant boek, waar herhaaldelijk het Valkhof ter sprake komt, meer te kunnen voorleggen, om zoals de inleiding van het boek weergeeft, kennis te nemen van;

'De uitmuntende Voorrechten en Vrijheden der Stad Nijmegen, bij Gift-brieven van Keiseren en Roomsche-Koningen verworven en bevestigd, van welken men niet dan gedeeltens, hier of daar, bij Pontanus en anderen vindt verspreid..'

H.G.M.van Brienen.

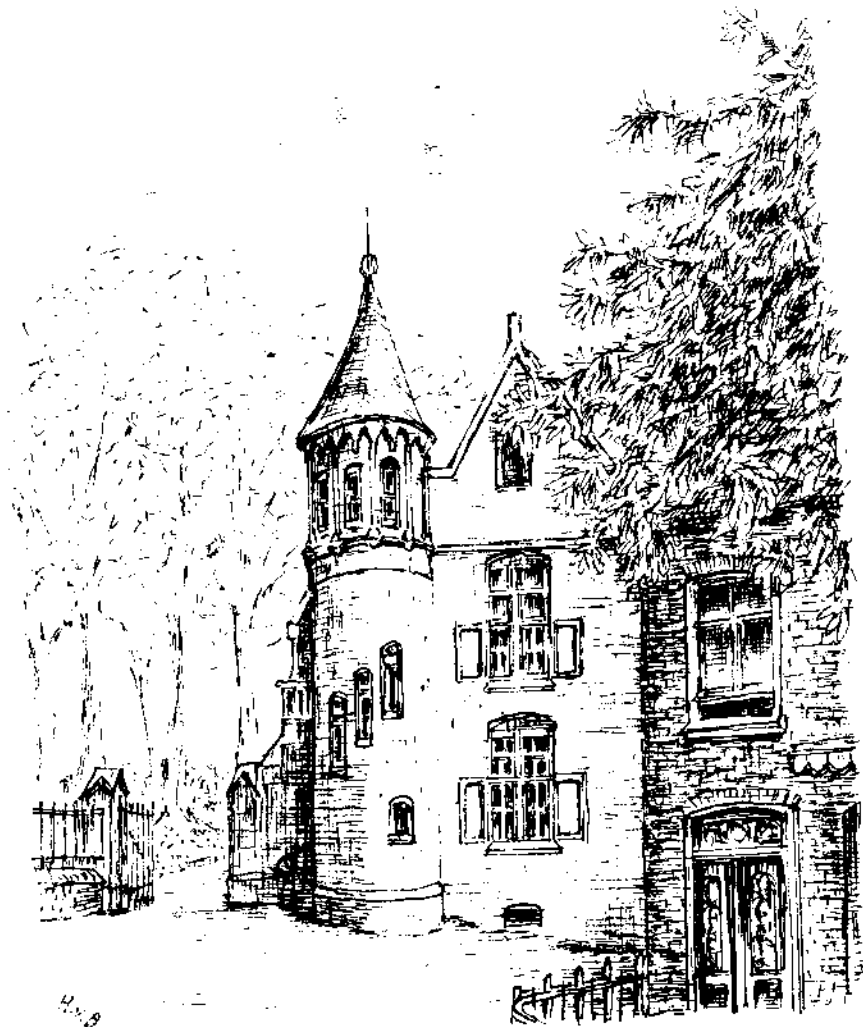
DE GOUDEN ENGEL OP HET VALKHOF

Ik was net twaalf jaar, maar nog wat klein van stuk. Mijn doopnaam Cornelis was al afgesleten tot het Nimweegse 'Cör'. Nooit bij stil gestaan, tot ik ontdekte dat mijn 'grote' vriend, één jaar ouder en één kop hoger, 'Hentje' werd genoemd! Dit zijn zo de eerste problemen in je leven waarop geen antwoord is te vinden. Maar het zou spoedig nog erger worden.

'Hentje' woonde in de Hezelstraat waar toen nog de elektrische tram door zoemde; ik in de Papengas. Het was ver voor 1940.

Iedere morgen stapten wij gezamenlijk naar de broedersschool aan het Kelfkensbosch en Hentje had dan meestal wel iets geheimzinnigs te vertellen, daarom was hij dan ook mijn vriend! Naast de groentewinkel van zijn vader woonde in een bovenhuis; Bertha de waarzegster, of zoals mijn vader zei: 'Iemand die 'n peerd met de dag kon zien'! Zij was natuurlijk in de hele buurt bekend.

Het was kort voor Kerstmis toen Hentje 'smorgens mij iets interessants doorgaf! Hij had de vorige dag bij de 'heldere Bertha' een zak aardappelen naar boven gebracht op bevel van zijn vader, als dank had zij de hand van Hentje bekeken en zijn toekomst voorspeld! Bertha had fluisterend gezegd; 'Jouw toekomst is mooi, Jij zult bij volle maan op het Valkhof engelen zien... Een ervan zal voor jou de 'gouden engel' worden.'... Die gouden engel was bij ons heel goed bekend, het was een schat uit vroeger tijden, ergens in de grond verborgen.... Dus Hentje was dezelfde avond nog gaan kijken omdat de maan toevallig groot aan de hemel praalde! Hij meende toen iets gezien te hebben, maar wist het niet zeker en vroeg daarom of ik de komende avond 'getuige' wilde zijn! Het leek me geweldig en we maakten een afspraak. Natuurlijk wisten wij dat het Valk-

Het kasteelachtige parkwachtershuis bij de Valkhof-ingang. Verdwenen na de gevechten om de Waalbrug (1944). Alleen de ingangspoort is ons heden nog overgebleven.

hof na het invallen der duisternis niet meer betreden mocht worden; dat bij de ingang een kasteelachtig huis stond waar een vurige parkwachter woonde, die na het luiden van een avondbel niemand meer in het plantsoen wenste te zien! Alle hekken op slot; afgelopen; uit! Maar mijn vriend wist via een kruip-opening bij de Lindenberg toch binnen het Valkhof te komen...

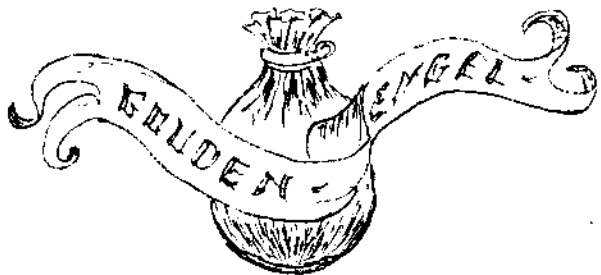
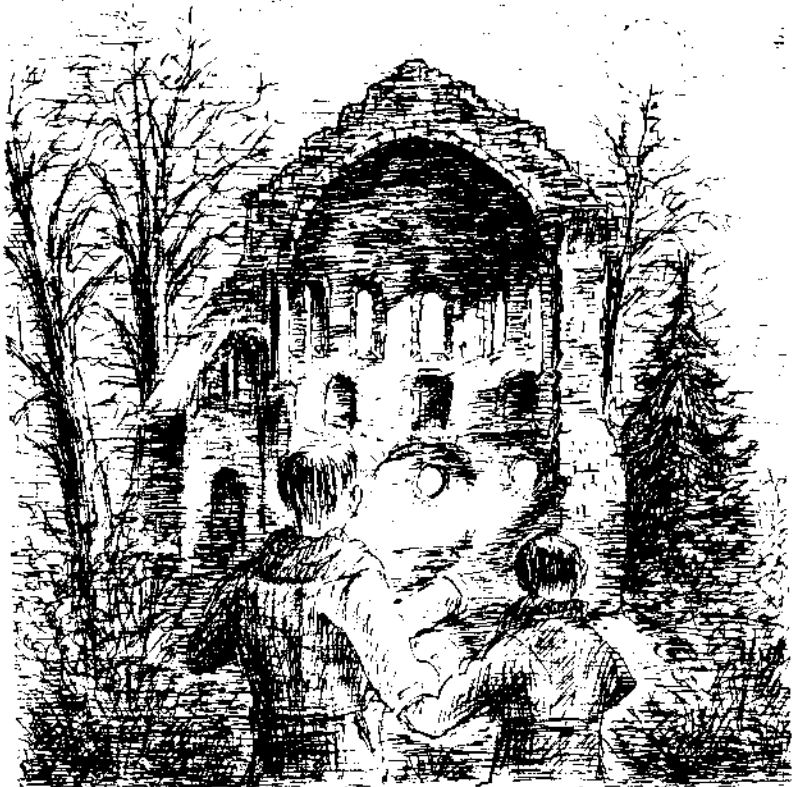
Wij leefden die dag in spanning en hoopten op een heldere klare lucht. Een beetje kou was voor ons geen probleem, het gezin waar ik toe behoorde, had één kolenkachel, in de huiskamer. Verdere verwarming was ons toen nog onbekend!

Beide hadden we een smoes verzonnen om in het donker op straat te komen, dat ging vrij gemakkelijk omdat de winkels toen nog tot acht uur 's avonds geopend waren. Alles scheen mee te werken, Luna straalde als een enorme ster in een donkere hemel vol licht puntjes. Wij kropen tegenover klooster Hallo de helling op en bereikten door de geheime opening het Valkhof. Daar zag ik de ruïne, spookachtig in de manschijn. Gewoon griezelig, voor alle zekerheid greep ik Hentje bij de mouw. 'Ben je bang?' zei hij...

'Ik niet..!' Maar de trillende stem bewees dat ik loog. Het klokje van Hallo klepelde net zeven uur.

'Nu moeten ze komen' dacht ik en keek naar de maan, er zaten zwarte vlekken op, zouden ze daar soms wonen? Het leek me niet onwaarschijnlijk.. toen zei Hentje; 'Let op, nu gaat 't gebeuren..' Ik zag het maanlicht door de ronde boogramen in de ruïne stralen, er bewoog daar duidelijk iets.. Er kraakte wat..soms een eekhoorntje? toen, viel plots een helder licht in de ronding, op het zelfde ogenblik voelde ik dat een hand mij in de kraag pakte en hoorde een zware stem: 'Wat motte jullie hier??'...

Ik voelde een schok, mijn hart bonste toen ik achterom

in de felle ogen van de parkwachter keek!
'Vöörut, mee..!' In de linkerhand de kraag van Hentje en in de rechterhand de mijne, duwde hij ons naar zijn huis bij de ingang van het park. Hier stond zijn vrouw te wachten met een grommende waakhond aan de lijn!...
'Ik heb se Marie, gao jij efkes 'n plisigent haole'...
Dit was erg gemakelijk, omdat het bureau toen nog boven aan de Lindenberg stond. Al spoedig verscheen dan ook een indrukwekkende agent met een enorme snor. Wij gingen in zijn handen over en zaten even later op een stoel ter ondervraging.

Ja, waarom wij in het park waren? Met tranen in de ogen probeerde ik de man duidelijk te maken dat we op zoek waren naar engelen... De lachende ordebewaarder werd ernstig toen Hentje vertelde dat Bertha in het spel zat! Die was hem bekend; en hij zei dreigend: 'Männkes, gaot mar na huus, ik kôm eiges wel bij je ouders langs; en met da wief heb ik nog 'n peultje te schillen, je höört nog fan me!' Weg holden we.

Onze straf was niet mis! We kregen opdracht om drie maanden lang, twee maal in de week, bij de parkwachter de koperen voordeurknop en brievenbus te poetsen! Thuis was erger, geen zakgeld, geen snoeperij, en dat vlak voor de feestdagen!

Toen ik daags vóór Kerstmis samen met Hentje al voor de vierde keer op het Valkhof koper glimmend boende, kwam mevrouw controleren. Er waren deze keer twee dochttertjes bij haar. Zij wensten ons een zalig Kerstfeest, wij kregen van de kinderen een zakje snoep en van Ma allebei twee stuivers! Omdat een dubbeltje toen evenveel waarde had als nu een gulden, voelden wij ons rijk! Toen ook nog de parkwachter opdook, maar nu zonder pet, begrepen wij plots wat de waarzegster bedoelde! waar op het Valkhof bij volle maan engeltjes te zien waren,..en wie voor ons de gouden engel was!!

Hein van Brienen.

UIT DE LEDENADMINISTRATIE

G.Hermans

Het jaar 1990 zit er weer op. Een geschikt ogenblik om eens te zien hoe het met het ledenbestand van onze Valkhofvereniging gesteld is.

In Valkhofnieuws 1989/4 uitte ik het vermoeden, dat de omvang van het ledenbestand zich zou stabiliseren op een aantal tussen de 600 en 650. Dit vermoeden was gebaseerd op het feit dat aan het eind van de jaren 1987, 1988 en 1989 respectievelijk 619, 615 en 636 mensen als lid stonden ingeschreven.

Momenteel telt onze vereniging 630 leden, waardoor de eerder geuite veronderstelling nog steeds wordt onderbouwd. De sterke groei van enkele jaren geleden is er weliswaar uit, maar laten we eerlijk zijn; voor een vereniging met zulke lokaal bepaalde doelstellingen mag een achterban van ruim 600 leden toch als uniek bestempeld worden. Zeker als u bedenkt dat meer dan 150 leden (bijna een kwart van het bestand) woonachtig zijn buiten de Nijmeegse regio en deels zelfs in het buitenland.

De leden van de eerste jaren (vanaf de oprichting eind 1978 t/m december 1983) vormen tezamen als het ware een 'harde kern'; het zijn er 170. Het verloop binnen het bestand van deze 'oudgedienden' is uiterst gering. Vrijwel alleen gevallen van overlijden brengen veranderingen teweeg binnen deze leden.

Uit de periode van 1984 t/m 1986 behoren op dit moment nog 185 leden tot het bestand, terwijl uit het tijdvak 1987 t/m medio november van dit jaar nog 275 leden deel uitmaken van de Valkhofvereniging.

Jammer genoeg moeten we vaststellen dat het nog

geregeld voorkomt, dat in geval van verhuizing het nieuwe adres niet aan de ledenadministratie wordt doorgegeven. Veelal kennen de nieuwe bewoners het adres van hun voorgangers niet, waardoor het Valkhofnieuws onbestelbaar retour komt. Hopelijk overkomt u dit niet en stuurt u bijtijds een adreswijziging naar:

Ledenadministratie Valkhofvereniging
Postbus 1390
6501 BJ Nijmegen

U blijft dan verzekerd van de prompte toezending van Valkhofnieuws, de uitnodigingen voor de ledenvergaderingen, de jaarlijkse balans en de begroting, eventuele extra nieuwsbulletins, alsmede aankondigingen van lezingen, dia- of film-avonden, tentoonstellingen, muziekkuitvoeringen en andere activiteiten het Valkhof betreffende.

Gedurende de afgelopen weken meldden zich de volgende nieuwe leden aan:

Van den Boogaard	Amsterdam
Omroep Nijmegen	Nijmegen
Van de Zande	Nijmegen
Oberink	Beerzerveld
Van der Beek	Nijmegen
Sonneveldt	Aalten
De Koning	Leiden
Kaulingfreks	Bavel
Wentges	Roes (Dld)
Timmers	Vlaardingen
Schayk-Kilsdonk	Haalderen
Van der Krabben	Nijmegen
Bibliotheek Arnhem	Arnhem
Wilson	Berg en Dal